

BOOKA.

Knjiga **141**

KARL UVE KNAUSGOR
U PROLEĆE

Naslov originala

Karl Ove Knausgård

Om våren

Copyright © Karl Ove Knausgård and

Forlaget Oktober 2016

First published with the title Om våren in

Norway by Forlaget Oktober in 2016.

All rights reserved.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA

Sanja Bogičević

PREVOD S NORVEŠKOG

Radoš Kosović

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Jelena Vukićević

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Jakov Jakovljević

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2021.

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti

niti reprodukovati u bilo kom obliku bez

pismene saglasnosti izdavača.

U PROLEČE

KARL UVE KNAUSGOR

Jedan

Ti ne znaš šta je vazduh, a ipak dišeš. Ne znaš šta je san, a ipak spavaš. Ne znaš šta je noć, a ipak ležiš u njoj. Ne znaš šta je srce, a ono ti ipak ravnomerno kuca u grudima, dan i noć, dan i noć, dan i noć.

Imaš tri meseca i kao da si povijena u rutinu, kao da počivaš na ležaju jednog te istog iz dana u dan, jer ti nemaš čauru kao larve, nemaš torbu kao kenguri, nemaš jazbinu kao jazavci ili medvedi. Imaš flašicu s mlekom, imaš sto za previjanje s pelenama i vlažnim maramicama, imaš kolica s jastukom i pokrivačem, imaš velika topla tela svojih roditelja. Okružena time rasteš toliko sporo da to niko ne primećuje, ponajmanje ti sama, jer u početku rasteš ka spolja, hvatajući i držeći ono što te okružuje, rukama, ustima, očima, mislima, koje tako i nastaju, a tek kad to budeš radila nekoliko godina i kad se svet uspostavi, počćeš da otkrivaš i ono što hvata, počćeš da rasteš i ka unutra, ka sebi.

Kakav je svet novorođenčetu?

Svetlo, tamno. Hladno, toplo. Meko, tvrdo.

Sijaset predmeta koji se nalaze u jednoj kući, sav smisao koji stvaraju odnosi u jednoj porodici, svekolika

značenja u kojima svi ljudi žive, sve je to nevidljivo, skriveno, ne u tami, već u svetlosti nerazlučenog.

Neko mi je jednom rekao da je heroin toliko fantastičan zato što budi osećaje nalik onima koji su nas ispunjavali u detinjstvu, kada se sve dešavalo samo od sebe, kada smo živeli u apsolutnoj sigurnosti, tako suštinski dobroj. Svako ko je osetio takav mir želi da mu se vrati, jer zna da postoji i da je moguć.

Moj i tvoj život razdvaja ponor. Moj je pun problema, sukoba, obaveza, stvari koje se moraju srediti, obaviti, popraviti, volja koje se moraju zadovoljiti, volja koje se moraju osujetiti i možda povrediti, i sve to nadire u neprekidnoj bujici, u kojoj skoro ništa ne miruje, već je sve u pokretu, i u kojoj svemu treba parirati.

Imam četrdeset šest godina, i to je moja spoznaja, da se život sastoji od događaja kojima treba parirati. A sve trenutke sreće čini suprotno.

Šta je suprotno pariranju?

Nije regresija, nije povlačenje u tvoj svet svetlog i tamnog, toplog i hladnog, mekog i tvrdog. Nije ni svetlost nerazlučenog, nije ni san ni odmor. Suprotnost pariranju je stvaranje, dodavanje nečega što ranije nije bilo.

Tebe ranije nije bilo.

Reč ljubav ne upotrebljavam često, osećam da je prevelika za moj život, za meni poznati svet. Pritom sam odrastao u kulturi koja je vrlo oprezna s rečima. Moja majka nikada nije rekla da me voli, niti sam ja rekao da volim nju. Isto važi za mog brata. Kada bih majci ili bratu rekao da ih volim, zaprepastili bi se. Nametnuo bih im nekakav teret, grubo bih poremetio ravnotežu između nas, kao kada bih se pijano teturao na dečjem krštenju.

Kada si se rodila ništa nisam znao o tebi, a ipak su me ispunila osećanja prema tebi, isprva nezaustavljiva, jer porođaj preplavi čoveka, čak i ako je samo posmatrač – kao da se sve u sobi zgusne, kao da nastane gravitaciona sila koja privuče sav smisao, pa nekoliko sati postoji samo to, da bi se potom izravnilo, nekako uklopilo u svakodnevicu, razređeno besadržajnim satima, no ipak stalno prisutno.

Ja sam tvoj otac i ti poznaješ moje lice, moj glas i način na koji te držim, ali mimo toga mogao bih biti bilo ko što se tebe tiče, ispunjen čime god. Moj otac, tvoj deda, koji nije živ, proveo je svoje poslednje godine s majkom, i život im je bio surov. Potonuo je u alkoholizam i regresiju, više ničemu nije mogao da parira, pustio je sve, samo je sedeo i pio. Činjenica da je to učinio u kući svoje majke nije beznačajna. Rodila ga je, negovala i nosila tamo-amo, starala se da bude ugrejan, suv, sit. Spona koja je time nastala između njih nikada se nije presekla. On je pokušao da je preseče, znam, ali nije uspeo. Zato je došao kod nje. Tu je mogao da propadne. Koliko god da je to bilo nakažno, koliko god da je bilo gadno, bilo je i ljubav. Negde duboko u tome počivala je i ljubav, безусловna ljubav.

U to vreme nisam imao decu, pa nisam to znao. Video sam samo grozotu, neslobodu, regresiju. Sada znam. Ljubav je mnogo šta, i uglavnom je nepostojana, vezana za događaje, za sve što dolazi i prolazi, sve što nas prvo ispuni pa isprazni, ali безусловna ljubav je stalna, tiho tinja celog života, i hoću to da znaš, da si se rodila u toj ljubavi, i da će ona biti deo svega što te okružuje, šta god se desilo, dokle god smo tvoja majka i ja živi.

Možda nećeš hteti da znaš za nju. Možda ćeš joj okrenuti leđa. A jednog dana ćeš razumeti da to nije važno,

da to ništa ne menja, da je безусловna ljubav jedina koja ne vezuje, već oslobađa.

To što vezuje je nešto drugo, druga vrsta ljubavi, manje čista, više pomešana s onim koji voli, i silovitija je, može da zaseni sve drugo, čak i da uništi. Tada joj se mora parirati.

Ne znam kakav će ti život biti, niti kakav ćemo odnos imati, ali znam kakav ti život jeste, i kako nam je sada, a pošto ništa od ovoga nećeš upamtiti, ni najmanju stvar, pričaću ti o jednom danu u našem životu, prvog proleća koje si dočekala s nama. Imala si tanku kosicu, riđastu na svetlu, neravnomerno izraslu; u krugu na potiljku dlaka uopšte nije bilo, možda zato što je to mesto stalno bilo priljubljeno uz nešto, jastuke i ćebad, sofe i stolice, ali to me je ipak čudilo, jer valjda tvoja kosica nije kao trava, da raste samo tamo gde sunce sija i vazduh struji.

Lice ti je bilo okruglo, usta mala, ali usne srazmerno široke, oči takođe okrugle i srazmerno krupne. Spavala si u krevetu na jednom kraju kuće, pod vrteškom punom afričkih životinja, a ja u krevetu odmah pored, jer to je bilo moje zaduženje, da te čuvam noću, pošto je tvoja majka imala lak san, dok sam ja spavao čvrsto, kao dete, šta god se dešavalo oko mene. Ti bi se ponekad noću probudila i zaplakala zbog gladi, ali pošto to mene nije budilo, ili je do mene dopiralo tek kao nešto daleko, ti si na taj brutalni način naučila da se nemaš čemu nadati kada je mrak, pa si samo nekoliko nedelja kasnije spavala cele noći, od trenutka kad te stavimo u krevetac u šest uveče, do trenutka kad se probudiš u šest ujutro.

To jutro je počelo kao i sva druga. Probudila si se u tami i zaplakala.

Koliko je bilo sati?

Posegao sam za telefonom, trebalo je da je na dasci prozora tik iznad moje glave.

Napipao sam ga.

Svetlost ekrana, ne većeg od moje šake, ispunila je skoro celu tamnu sobu blagim sjajem.

Dvadeset do šest.

– Rano je, mila moja – kazao sam i uspravio se. Pokret je izazvao golicanje i šum u grudima, pa sam se nakašljao.

Ti si se stišala.

Prešao sam dva koraka do krevca i nagnuo se nad tobom, spustio ruke s obe strane tvog malenog grudnog koša i podigao te, privio uz sebe, pridržavajući ti vrat i potiljak šakom, iako si i sama mogla da držiš glavu uspravno.

– Zdravo – kazao sam. – Da li si dobro spavala?

Mirno si disala i priljubila obrašćić uz moje grudi.

Poneo sam te kroz hodnik, do kupatila. Kroz prozor sam video uzanu prugu svetlosti na istočnom horizontu, crvenkastu spram crnog neba i crne zemlje. Bilo je hladno u kući, noć je bila vedra i temperatura je sigurno pala, ali mašina za sušenje veša je srećom radila tokom noći, pa je nešto njene toplote, ponekad gotovo tropske, ostalo u kupatilu.

Pažljivo sam te spustio na sto za previjanje, stešnjen između kade i lavaboja, i ponovo se nakašljao. Grudvica mi se odvojila u grlu, ispljunuo sam je u lavabo, odvrnuo sam slavinu da je sperem, gledao sam je kako leži na malom metalnom poklopcu slivnika, glatka i gusta,

dok ju je voda prelivala, sve dok polako nije počela da klizi na jednu stranu, a onda, naglo kao da je to odlučila, nestala niz slivnik. Brzo sam bacio pogled u ogledalo iznad lavaboja, moje maskoliko lice zurilo je u mene, zavrnuo sam slavinu i nagnuo se nad tobom.

Pogledala si me. Ako si nešto i pomislila, svakako to nisi učinila rečima i pojmovima, nisi to mogla da formulišeš, već samo da osetiš. „To je on“, osetila si možda kada si me pogledala, a uz to prepoznato lice usledio je i niz drugih osećanja, povezanih s onim što obično radim s tobom i načinom na koji se to dešava. Mnogo šta je sigurno bilo neodređeno i otvoreno u tebi, nalik na preobražaje svetla na nebu, ali s vremena na vreme sve se sigurno skupljalo u nešto jasno i nezaobilazno, i to su bili osnovni telesni osećaji, nalet gladi, nalet žeđi, nalet umora, nalet prehladnog ili pretoplog. Tada bi zaplakala.

– O čemu razmišljaš? – pitao sam kako bih ti odvratio pažnju dok sam otkopčavao prve dugmiće tvoje bele pidžamice. Ali tvoja donja usna ipak se isturila, i usta su ti zadrhtala. Kažiprstom sam lupnuo rep jednog od drvenih aviončića koji su visili nad stolom za previjanje, i zavrteo ga. Potom sam to učinio sa sledećim, pa sa sledećim.

– Nemoj mi reći da ćeš opet pasti na taj stari trik – kazao sam.

Ali pala si. Krupnim očima zurila si u te pokrete u vazduhu dok sam ti skidao pidžamicu. Kad sam je stavio u korpu s prljavim vešom, začuli su se koraci na plafonu iznad nas. To je sigurno bila mlađa od tvojih sestara, jer je starija uvek spavala što duže, dok ti je brat verovatno već bio budan. Odlepio sam trake pelene

i skinuo je. Osećao sam njenu težinu dok sam je nosio do kante za smeće, neočekivanu, kako biva s pelenama, pošto njihov materijal obećava lakoću. Voleo sam tu težinu, pokazivala mi je da je sve kako treba, da tvoje telo dobro funkcioniše. Sve drugo je propadalo, od neonke iznad šporeta, koja je pre više od godinu dana počela da trepće, a potom se sasvim ugasila, i koja je još nekorisno ležala u svom žlebu, do automobila koji je iznenada počeo da se tresе kad pređe određenu brzinu, i kojeg je šleper odneo kod mehaničara – a da i ne govorimo o silnoj hrani koja se ubuđala ili pokvarila, o dugmićima košulja koji su otpali ili rajsferšlusima koji su se zaglavili, mašini za sudove koja je prestala da radi, ili odvodnoj cevi sudopere koja se zapušila negde pod baštom, verovatno od stegnute masti, kako je vodoinstalater rekao kad je došao da to popravi. Ali dečja tela ovde u kući, tako glatka i meka spolja, i beskrajno složenija od ma koje mašine ili mehaničke konstrukcije unutra, oduvek su savršeno funkcionisala, nikada se nisu lomila, nikada se nisu kvarila.

Stavio sam ti novu pelenu, raširio otvor potkošulje i navukao ti je preko glave. Mrdala si nogama i rukama, polako i reptilski. Podigao sam te i odneo u kuhinju, u koju je mlađa od tvojih sestara istog trenu ušla, bosonoga i bunovnih očiju.

– Dobro jutro – rekao sam. – Da li si lepo spavala?

Klimnula je.

– Mogu li da je držim?

– Možeš, baš lepo od tebe – odgovorio sam. – A ja ću da spremim malo mleka. Sedi tu.

Sela je na klupu i predao sam te u njene ruke. Dok sam sipao vodu u jarkožuto kuvalo, izneo mleko u prahu i

flašicu, izmerio šest kašika i sipao ih u mlaku vodu, ti si se zavalila u njenom krilu i nogatala se.

– Mislim da je srećna – rekla je tvoja sestra i obuhvatila tvoje male šake svojim, koje su iznenada delovale krupno.

Imala je devet godina i više je mislila na druge nego na sebe, bila je to jedna od njenih osnovnih odlika, i često sam razmišljao o tome odakle joj to. Imala je svetlu dušu, život je strujao kroz nju bez mnogo prepreka, pa možda jednostavno nije sumnjala u sebe, nije sebe dovodila u pitanje, zbog čega njeno biće nije zahtevalo posebnu snagu i trud, što je pak ostavljalo više prostora u njoj za druge. Ako bih se naljutio na nju i podigao glas makar za nijansu, snažno bi reagovala, tako bi očajnički zaplakala da nisam mogao izdržati, ali odmah bi se i povukla, najčešće doslovno u neki od mnogih kutaka kuće, gde je odlazila da bude sama sa svojim jadima. Ali to se skoro nikada nije dešavalo, pre svega zato što skoro nikada nije činila nešto loše, ali i zato što su posledice bile tako ozbiljne za nju.

– Sada je dobro – kazao sam, zavrnuo čep, palcem savio meki vrh u stranu da ne bih prskao, i protresao flašu. Na istoku je crvena pruga narasla, boja više nije bila toliko koncentrisana, kao da se razvodnjila, dok je nebo iznad pobledelo. Polje koje se ravno protezalo na sve strane još nije počelo da odbija svetlost, kao ni drveće u našoj bašti, naprotiv, nekako su je upijali, te se sivkasto klasje lagano ukazivalo u crnilu, kao otežalo od mraka.

– Hoćeš li da je nahraniš? – pitao sam.

Klimnula je.

– Ali moram prvo u ve-ce.

Uzeo sam te u naručje i ušao u dnevnu sobu, gde je tvoj brat sedeo na sofi igrajući igricu na *meku*. Nosio je prekratku zelenu pidžamu i kosa mu je bila razbarušena.

– Tu li si? – kazao sam. – Jesi li dugo budan?

– Da – odgovorio je, gledajući u ekran.

– Znaš da nema igrica ujutro?

– Da – odgovorio je.

Pogledao me je i osmehnuo se. Ti si pogledala lampu na polici.

– Ali ne znam šta da radim – kazao je.

– Možeš da čitaš – rekao sam.

– To je dosadno – odgovorio je.

– Onda se obuci – kazao sam i seo. – Ili ti je možda i to dosadno?

– Da – odgovorio je i nasmejao se. – Sve je dosadno!

Spustio sam te u krilo oslonivši ti glavu na svoja kolena, koja sam pridigao tako da si bila skoro u sedećem položaju, i pogledao sam te u oči.

Raširila si ručice i ispustila nekakvo grgutanje.

– Šta li si pomislila? – pitao sam.

Živahno si me gledala.

– Znaš li šta ćemo raditi danas? – pitao sam.

Verovatno si htela da okreneš glavu, ali još nisi imala punu kontrolu, pa ti je malo pala u stranu.

– Otići ćemo kod mame u Helsingborg – kazao sam. – Polazimo čim odvedemo ostale u školu.

– Hoću i ja kod mame – rekao je tvoj brat i sklupčao se pored nas. I dalje si uzbuđeno zurila u mene. Sedeli smo tako dva puta dnevno, bila je to vrsta vežbe, uvedene zbog mog straha, jer kada si se rodila nisam mogao da uspostavim kontakt s tobom. Prvi mesec života

gotovo neprekidno si spavala, a kad nisi spavala obično si skretala pogled. Tvoje sestre i brat nisu se tako ponašali; naprotiv, sećao sam se da su me gledali otvorenim, radoznalim očima. Takav kontakt nisam mogao da zaboravim, jer tada sam ih zaista video, ono što jesu, naravno bi se ukazali u svojim očima. Ako je njihova unutrašnjost bila šuma nerazdvojenih osećanja, ti trenuci bili su poput čistine u njoj, iznenadan otvoren prostor. U tvojim očima nisam to video, kao da nikada nisi bila prisutna u svom pogledu, i to me je uplašilo. Mislio sam da nešto nije kako treba. Mislio sam da možda imaš nekakvu povredu mozga, ili da si autistična. Nikome to nisam pominjao, jer verujem da se nešto može obistiniti ako se izgovori. Dokle god se ne izgovori, ne postoji sasvim. A ako ne postoji sasvim, nije se ukorenilo, a ako se nije ukorenilo, može i da ode.

Drugim rečima, žmurim pred onim što je neprijatno. A ovo je bilo i više od neprijatnog, ovo je bilo kobno.

Nisi nas gledala.

To je potrajalo mesec dana. Onda si se polako pojavila, bila si sve prisutnija i spolja, ne samo u sebi. A kada sam to video, da se pojavljuješ u svojim očima, a s vremenom i da su ti oči radosne, moj nespokoj je nestao. Rodila si se mesec dana prerano, pa je možda bilo zato, možda si te dodatne nedelje morala da posvetiš sebi. Ali pošto sam se onoliko prepao, naročito sam pazio da razgovaram s tobom, da te gledam, da ćaskamo, igramo se.

Uplašio sam se da imaš povredu mozga ili da si autistična zato što je tvoja majka pila jake lekove dok te je nosila. Imala je krizu, a ti lekovi, koji su joj pomogli, bili su prilagođeni tebi, tako da prave opasnosti nije bilo, ali porođaj je za svaki slučaj izveden na specijalnom

odeljenju, gde su te nadzirali prve nedelje. Nije bilo naznake da se išta loše desilo, bila si savršeno zdrava i čila, no ipak, to što si izbegavala naš pogled i što si okretala glavu kad bismo pokušali da uspostavimo kontakt nije moglo da me ne zabrine.

S druge strane, znao sam koliko su bebe otporne i snažne, i koliko je potrebno da ih nešto izbaci iz fiziološkog toka koji slede. Ni najmanje nisam verovao da majčina duševna stanja, na primer, mogu uticati na njih dok plutaju u toploj plodovoj vodi. Iako žive u simbiozi s majkom, ujedno su i autonomni, u smislu da je genetski kod prema kojem se razvijaju zadat od samog početka. A to se znalo i u prošlosti, razmišljao sam, stari pojam sudbine izražava i to: mnogo šta od onoga što će se desiti već je zacrtano kad se dete rodi.

– Uskoro ćemo svi kod mame – rekao sam. – Ali danas moraš u školu.

– Šta ako neću? – odvratio je.

– Onda ću morati da te nosim – odgovorio sam.

Uto je ušla tvoja sestra i sela pored nas, još pomalo mlitavih i sanjivih pokreta.

– Kad se budete vratili kući, dočekaće vas baba – rekao sam.

– Stvarno? – kazala je tvoja sestra.

– Da! – rekao je tvoj brat i iznenada me oduševljeno pogledao. – Mogu li da spavam kod nje?

– Verovatno možeš – kazao sam. – Ali danas je Valpurgijska noć. Tako da ćete verovatno leći malo kasnije nego inače.

– Hoće li baba s nama?

– Ne znam – odgovorio sam i ustao. – Možete li da je preuzmete nakratko? Da popijem kafu?

Tvoja sestra je klimnula i spustio sam te u njeno naručje, dao sam joj flašicu, koju ti je odmah stavila u usta.

– Zovite me ako zatreba – rekao sam i pogledao tvog brata. – Hoćete li se snaći?

– Naravno – odgovorila je tvoja sestra, suviše usredsređena na zadatak da bi me pogledala.

– Dođite i zovite me ako zatreba – ponovio sam i otišao u kuhinju, skuvao kafu, odneo šolju u predsoblje, gurnuo stopala u cipele i otvorio vrata. Svež prolećni vazduh nalegao mi je na lice poput opne. Sunce se sada podiglo iznad horizonta. Ognjena narandžasta svetlost, tako jasna i koncentrisana na nebu, raspršavala se prelazeći tu ogromnu razdaljinu i naprosto se rastvarala u vazduhu ovde kod nas, sada svetlom i lakom, obasjavajući sve površine i odbijajući se od njih u prigušenim bojama, osim tamo gde su zraci direktno padali, kao na vrhu jabuke, gde su poluiznikli listovi svetlucali poput malenih ogledala.

Otišao sam na drugi kraj dvorišta, do kućice u kojoj sam pisao, i u kojoj sam mogao da pušim. Kad smo kupili posed, to je bila radionica, i mada sam sve zidove prekrrio knjigama, to se još videlo, na neki neodređen način, prostor je bio predviđen za grube pokrete, što ga je povezivalo sa spoljašnjim aktivnostima, pomalo nalik na garažu, a tako nešto tepisi na podu i slike na zidovima nisu mogli mnogo da zabašure.

Seo sam na stolicu u uglu. Na stolu je ležala hrpa koverata s računima, otelovljujući moju grižu savesti, jer stalno sam zaboravljao da ih platim, a kada bih se najzad setio, toliko sam kasnio da su nam stizale opomene i pretnje. Stvar je bila prosta, samo je trebalo platiti, imao sam novca, no to je od mene ipak iziskivalo silan napor. Na vrhu je stajao račun iz Kancelarije za naplatu

dugova, što je ozbiljna stvar, ako ne platim doći će nam na vrata. To nam se jednom desilo dok smo živeli u Malmeu, i jednom ovde.

Ah!

Uzeo sam kovertu, otvorio je, stavio račun na sto pred sobom, uključio mek, otišao na stranicu banke, izvadio lisnicu s karticama iz zadnjeg džepa, stavio i nju na sto, a onda pogledom potražio aparat za plaćanje. Eto ga, na knjizi Vilijama Blejka, na polici tik pored moje stolice. Ubacio sam karticu, uneo lozinku, uneo šifru na početnoj stranici banke, ušao na stranicu gde se plaćaju računi.

Kad sam to obavio, otpio sam gutljaj kafe i uzeo paklo cigareta koje je ležalo na polici ispod Blejka, na knjizi Svena Nikvista *Obožavalac svetlosti* i knjizi Klause Mana koju nikada nisam pročitao. Dugo sam imao sve te knjige, i toliko su godina stajale na istom mestu da su postale prirodan deo mog života, ali više kao cvetovi u bašti nego kao knjige. Voleo sam da gledam i jedne i druge – eno ljljana, eno islandskih saga, eno visibaba, eno Džejn En Filips – a kada bih izvukao neku knjigu i počeo da je čitam, bilo je to kao da sam nabrao cveće i stavio ga u vazu pred sobom.

A nekada sam radio za ovim pisaćim stolom, stigao sam da pomislim, kad se iza mene iznenada začuo tresak. Naglo sam se okrenuo. Knjiga je ležala na podu, sigurno je ispala iz police. Ali kako? Stajala je na sasvim ravnoj površini, stešnjena među drugim knjigama. Radoznao, ustao sam i prišao polici.

Da li je životinja? Miš ili pacov?

Ne. Jer sam u prostoru koji je ispala knjiga ostavila ugledao puzavicu. Rasla je uza zid sa spoljne strane kuće i popela se na krov, gde je našla prolaz između crepova

i uvukla se u samu krovnu konstrukciju, između greda i dasaka, odakle se spustila niza zid i ušla u sobu, gde je naišla na policu i priljubila se uz knjigu, roman Breta Istone *Elisa Američki psiho*, koju je beskrajno sporo potiskivala, milimetar po milimetar, sve dok ovoga dana knjiga najzad nije stigla do tačke u kojoj ju je sila teže povukla, pa je pala na pod dva metara ispod uz glasan tresak.

Još nisam mogao da poverujem. Bilo je i pomalo zastrašujuće, ta slepa snaga bujanja; kada sam posle krčio puzavice i izvlačio ih iz njihovih kanala poput kanapa, malo-pomalo, video sam da su delovi koji su rasli pod krovom sasvim beli, poput svega što živi u tami.

Nagnuo sam se i otresao pepeo s vrha cigarete lupnuvši njom o ivicu jedne od šolja na stolu. S tog mesta sam video drugu kuću, prozore trpezarije i ulazna vrata, imao sam nekakav tobožnji pregled onoga što se unutra dešava. Te ukradene minute, kada bih te prepustio sestrama i bratu, doživljavao sam upravo tako, kao nešto ukradeno, nedozvoljeno. Znao sam da je sve u redu, da se ništa loše neće desiti, pa me je zapravo svest o tuđoj osudi kopkala kad sam se zavalio u stolici, oprezno udahnuo da se ne bih ponovo nakašljao, izdahnuo dim, i uzeo nov gutljaj kafe. Šta bi bilo kada bi sad neko naišao i video da ja ovde pušim, ostavljajući skoro novorođenče u rukama male dece? Šta bi pomislio?

Prošlog leta, pola godine pre nego što si se rodila, služba za zaštitu dece me je pozvala na razgovor. Bila je to rutinska stvar, uvek su to činili u takvim prilikama, kad se desi to što se desilo ovde, ali svakako nisam ostao ravnodušan, ne samo zato što je bilo ponižavajuće sedeti u kancelariji ispred dve mlade žene, obe u dvadesetim godinama, i odgovarati na pitanja o svojoj

deci i našem životu, već i zato što je to predstavljalo žig srama, značilo je da smo se kao porodica približili tački u kojoj neko spolja ima pravo da se umeša, pravo da nas savetuje, pa čak i pravo da uzme stvar u svoje ruke. To se nikada neće desiti, ali ipak je bilo u igri, kao krajnja moguća posledica takvog sastanka.

Zato nisam otišao onakav kakav sam, nisam otišao neopran, neuredne kose i u odeći koju nosim nedeljama, kao uvek, bilo bi to suviše rizično, jer bi onda pomislili da su mi i deca neoprana, neuredne kose i nedeljama u istoj odeći. Ne, tog jutra sam se istuširao, oprao sam kosu, oprao zube, obukao čistu, pristojnu odeću, seo u kola i pošao u grad.

Leto je bilo fantastično, dan za danom visokog plavog neba, mirnog vazduha, ognjenog sunca, i taj dan nije bio drugačiji. Sunčeva svetlost je nadirala na grad kad sam parkirao kola, svuda oko mene blistalo je po karoserijama i krovovima, prozorima i fasadama, i mada je još bilo rano, već je mnogo ljudi izašlo, u šortsevima i suknjama, majicama, sandalama i patikama. Čak je i vazduh u hladu iznad trotoara pred funkcionalističkom građevinom gde se održavao sastanak, nedaleko od trga, bio topao i težak.

Prijavio sam se na recepciji, rekli su mi da sednem i sačekam. Kao i u svim čekaonicama, na stolu je ležala hrpa časopisa, a pored njih, kao i obično u poslednje vreme, makar tamo gde sam ja čekao, u lekarskim ordinacijama, bolnicama i kod automehaničara, još i nekoliko besplatnih novina. Uzeo sam jedne, pogledao datum, video da su nekoliko nedelja stare, ali to nije bilo važno, jer vesti odlikuje neobična praznina, ne ostavljaju ni najmanjeg traga. Kada ih čovek pročita, kao da ih nije pročitao.

Dve mlade žene ušle su u čekaonicu. Ustao sam i rukovali smo se, rekle su mi da pođem s njima na sprat iznad. Tamo smo ušli u veliku sobu, sele su s jedne strane stola, ja sa druge. Imale su papire pred sobom. Rekle su da je stvar rutinska, da se to uvek radi kad se desi to što se desilo kod nas. Rekao sam da razumem, i nasmešio sam se, pokušao da delujem što srdačnije i što normalnije. S prozora se video mali park, nakratko sam gledao nepomične krošnje, pune obasjanog lišća, ljude koji prolaze pod njima, automobile blistave na suncu.

Onda sam pogledao dve žene.

– Imate li vi decu? – pitao sam.

– Ne, nažalost – odgovorila je jedna. Druga je odmah-nula glavom i nasmešila se.

Dakle, ništa ne znaju, pomislio sam i shvatio da sam ljut, kakav je to način da me o porodici propituju dve mlade osobe bez ikakvog iskustva, koje znaju samo ono što su pročitale i što im je rečeno.

Pitale su me šta se desilo, i ispričao sam im.

Onda su zatražile da im opišem svoju decu. Učinio sam to, govorio sam prvo o najstarijoj, pa o srednjoj, pa o najmlađem. Znao sam u čemu je stvar, htele su dokaz da imam dodir s decom, da ih „vidim“, da znam ko su, i iz petnih žila sam se potrudio da im dam što hoće, iako mi je cela stvar bila odbojna, pogotovo zbog toga što same nemaju decu, pa moje reči nisu mogle da uporede ni sa kakvim ličnim iskustvom. Ujedno sam bio nervozan, tražio sam reči, sve što sam izgovarao zvučalo mi je nedovoljno i kompromitujuće.

Učinilo mi se da jedna krije osmejak dok sam govorio.

Da li sam smešan?

Ima li nečeg pogrešnog u načinu na koji govorim o svojoj deci?

Oči su mi iznenada zasuzile.

Skrenuo sam pogled, najgore što sam mogao da uradim bilo je da zaplačem, jer onda bi u svojim papirima napisale „nestabilan“ ili „neprikladan“. „Otac emotivno labilan.“

– Nije mi lako da ih opišem – kazao sam. – Toliko toga ima da se kaže.

– Razumemo – rekla je jedna i nasmešila se.

– Ko je sada s njima? – pitala je druga.

– Prijatelji koji su nam došli u goste – odgovorio sam.

– Par. Imaju troje dece. Troje odrasle dece. Najmlađe se nedavno odselilo.

– To lepo zvuči – kazala je jedna. Obe su se nasmešile.

Sastanak nije trajao duže od pola sata, i ništa se nije desilo, a ipak sam bio potresen kada sam izašao na ulicu. Već je samo ime njihove službe bilo potresno, kao da našu decu treba da štiti neko drugi, a ne mi. Pa možda i da ih štiti od nas.

Nakon toga, svaki dečji izliv emocija, sav nered u kući i svaka nepravilnost u našim stvarima navodili su mi misli na službu za zaštitu dece – kao da smo živeli na oštrici noža.

Razum mi je govorio da nije tako, ali ta predstava me je ipak držala u šaci. Živeli smo na oštrici noža. I sitnica kao što je večernja flaša piva postala je nezamisliva, odmah bih pomislio na iznenadnu kućnu posetu, dok ja, odgovoran za troje dece, pijem na sofi.

Ali deca to nisu ni slutila. Posao mi je da se borim sa senkama, pomislim ponekad, kako bi oni mogli da rastu u svetlosti. Posao mi je da upijam senke.

Ali ponešto su ipak naslućivali. Neke senke nisam mogao da upijem. A možda sam za njih i ja sâm bio senka.

Bacio sam još goreći opušak u jednu od šolja, gde se ugasio uz kratak i tih siktaj, a onda sam ustao i vratio se u kuću.

Kada sam kasnije vodio mlađu od tvojih sestara i tvog brata u dnevni boravak, ti si ležala u kolicima zureći u blistavoplavo nebo. Trebalo je preći preko susednog imanja, pored ogromne građevine od cigala, koja je delom služila kao štala a delom kao ambar, i pored kuće, malo uvučene, pod krošnjama malog gaja, a onda se spustiti zemljanim putem, između drveća s jedne i prostranih polja s druge strane. Zimi smo hodali po mraku, daleko od prvog svetla koje se ponekad ukazivalo kao bleđa pruga na horizontu, i ako je nebo bivalo vedro, činilo se da smo negde u kosmosu, među zvezdama i planetama, dok je u letnjem periodu svetlost naprosto podizala sve što se oko nas nalazilo, polja i drveće, zemlju i travu, sve bujnije i bogatije kako se bližila sredina leta.

Zasad je sve bilo oskudno, krajolik još nije imao tešku punoću koju leto donosi, zelenilo drveća još se ukazivalo tek kao blagi sjaj, jer takav je april: pupoljci, izdanci, neizvesnost, oklevanje. April stoji između velikog snevanja i velikog skoka. April je čežnja za nečim drugim kada to drugo još nije poznato.

Jednom rukom sam gurao kolica otvorenim prostorom između građevina imanja, a drugom vodio tvog brata, koji je uskoro punio sedam godina i još je mogao da uhvati oca za ruku i ne trepnuvši, tvoja sestra je išla s druge strane, ruksaci su im se klatili na leđima u hodu.

Zapravo sam hteo da sami idu u školu, kao ja u njihovim godinama, ali sada, u ovim okolnostima, plašio sam se da će osoblje pomisliti da ih puštam iz lenjosti, da ih zanemarujem, pa sam ih zato svakog jutra pratio tih nekoliko stotina metara do zgrade dnevnog boravka.

Popeli smo se na brežuljak, odakle smo videli kako se polja protežu prema blagim brdima u daljini. Neka su bila žuta, tu je rasla uljana repica, neka su bila zelena, neka suvosmeđa, nedavno uzorana. Sve je blistalo na svetlosti niskog, ognjenog sunca.

- Kada ćeš doći po nas, tata? – pitala je tvoja sestra.
- Ne znam – odgovorio sam. – Možda u četiri?
- Tata ide kod mame – rekao je tvoj brat.
- Nedostaje mi mama – rekla je tvoja sestra.
- Znam – odgovorio sam. – I ti njoj nedostaješ.
- A ja? – pitao je tvoj brat.
- Naravno! – odgovorio sam.

Oduvek sam znao da nju vole više nego mene, ili pak snažnije. Bila je toplija i srdačnija, pružala im je nešto što ja nisam mogao. Ali i ja sam im bio potreban, jer kad bih se vratio nakon dužeg odsustva, činilo se da se nešto smiruje u njima, pa i u celoj kući, kao da moje prisustvo unosi nekakvu ravnotežu u njihov život.

Od truckanja kolica oči su počele da ti se sklapaju, a kada smo zastali pred žutom građevinom, čiji je jedan deo služio i kao nekakav kafe za starije, zaspala si. Ostavio sam te da spavaš napolju i ušao s njih dvoje, kako bih se pokazao osoblju. Naišla je žena s kolicima punim kutija kornfleksa i tetrapaka mleka i jogurta, i ušla u sobu spram ulaza, gde ju je petoro-šestoro dece čekalo za stolom.

- Zdravo, zdravo – kazao sam.

– Zdravo, zdravo – odgovorila je.

Tvoji brat i sestra već su se izuli i skinuli jakne. Tvoja sestra me je brzo zagrlila pre nego što je ušla za bratom, i kao uvek, zapitao sam se da li to čini zbog mene ili zbog sebe.

– Vidimo se! – rekao sam gledajući kako sedaju za sto i stapaju se s ostalom jutarnje tihom decom, gubeći svaku vezu sa mnom. Nešto slično se dešavalo i meni kad bih zatvorio vrata za sobom, deca bi nestala iz svesti, ceo dan bi prošao a da ne pomislim na njih, sve dok mi se ne vrate popodne, kad dođe vreme da ih pokupim.

Ti si još spavala napolju. Nogom sam podigao kočnicu kolica, jednom rukom otvorio gvozdenu kapiju, drugom progurao kolica, zatvorio kapiju i spustio se uzanom asfaltiranom stazom do puta, koji smo ispratili dvadesetak metara i onda prešli na zemljani put.

Drveće koje se nizalo duž njega, gotovo nalik na zid, bilo je deo šumarka, kvadratne oblasti između velikog naselja, u kojem je živela većina seljana, i starog dela sela, oko crkve, gde smo mi živeli. U šumarku je stajala velika oronula gospodska kuća, pored jezerceta, verovatno veštačkog, i sve je opasavala ograda, pa je to u stvari verovatno bio stari park ili veliki vrt, pre nego šumarak. Mesto je odisalo nekakvom turobnom tminom, tlo je uvek izgledalo vlažno i uvek je bilo u senci, ali nekada, razmišljao sam, to je sigurno bio centar sela, tu je novac priticao i tu se obrtao. Možda je to mesto pripadalo crkvi i naprosto bilo sveštentičko imanje?

Pre nekoliko decenija selo je imalo pivnicu, i mlekaru, nekoliko prodavnica i radionica, banku i poštu, i pruga je tuda prolazila, ali nakon mehanizacije poljoprivrede, šezdesetih i sedamdesetih, sve sekundarne delatnosti

su stale i ljudi su počeli da se iseljavaju. Preostao je samo dragstor, ali i on će verovatno biti zatvoren kad sadašnji vlasnici odu u penziju, kako mi je prodavačica jednom rekla. Stara škola je zatvorena još prve godine kad smo se doselili, a vrtić je imao jedva dovoljno dece da se održi.

Iz malog gaja među drvećem pogledao nas je ogroman konj. Zbog duge dlake na donjoj polovini nogu izgledao je kao da ima krznene čizme. To je najverovatnije bio ardenski konj, ustanovio sam. Sunce mu je obasjavalo široke sapi i snažan mišićav bok. Neko vreme nas je posmatrao spokojno i zamišljeno, a onda je spustio glavu i nastavio da pase, dok sam ja produžio blagom uzbrdicom, gurajući kolica u kojima si spavala, u trenutku kada je čovek u radnom odelu izašao iz kuće, prešao okućnicu i seo u pikap. Podigao sam ruku u znak pozdrava, i odgovorio mi je. Iako smo bili susedi, nikada nismo razmenili ni reč, izuzev pokojeg „zdravo“, tako da ništa nisam znao o njemu. Bila je to stvar orijentacije; njegova kuća – da li u njoj živi sam, ima li suprugu, decu? – stajala je iza naše, i dok smo mi bili okrenuti prema putu ispred i svemu što je on predstavljao kao veza s gradom, blisko povezani sa svetom koji struji kroz optičke kablove i u vidu slika se ukazuje na ekranima naših televizora i kompjutera, njegova je kuća bila na stražnjoj strani, okrenuta njivama i poljima, na kojima je verovatno i radio, u svetu izvan mog polja iskustva, koji je prožimao krajolik svojim prastarim strukturama – prostrana polja s malim skupinama kuća oko crkve. Živeli smo usred toga, i gledao sam to svakog bogovetnog dana, polje za poljem, selo za selom, crkvu za crkvom, a ipak sam čeznuo za tim, ponekad

silovito. A zašto, šta sam tačno želeo? Da me za sve to ne vezuje samo pogled, možda?

Već i telo? Dakle, da obrađujem zemlju? U retkim prilikama kada sam to radio u svom životu, samo sam želeo da pobegnem, da se vratim toploti, knjigama i televizoru.

Mada, to nije sasvim tačno. Poslednjih godina sam redovno radio u bašti, a nakon otpora i dosade prvih sati, kao da bih probio nekakav zid i pronašao ritam, pa obuzet njime ne bih stao do ponoći.

Ali, gospode, to je bašta!

Bašta je mali, veštački kobajagi-svet, njena priroda je kobajagi-priroda, i nema nikakve nužnosti u njoj, ništa se ne stvara, izuzev zadovoljstva u duši, koje je i samo valjda kobajagi-zadovoljstvo, pošto izvire iz nečeg veštačkog.

Na svetlosti sve višeg sunca crepovi šupe pred nama sijali su crveno. Stotinak metara dalje, po putu koji je prolazio kroz selo, prošla je drumska krstarica, velika kao kuća. Potmula tutnjava motora podrhtavala je u vazduhu, sred glasanja čavki na krošnjama u uglu turobnog imanja, i iznenada sam se setio naročitog zvuka *volvoa* sedamdesetih. Pored brujanja motora i šuštanja točkova po asfaltu, čulo se i nekakvo tanko škripanje, gotovo pištanje, poput frulice. Kad smo prelazili pasarelu u naselju ne gledajući auto-put desetak metara ispod, uvek sam po zvuku znao da li je automobil koji prolazi *volvo*.

Skrenuo sam iza štale, pogurao kolica preko travnjaka i ušao u stražnje dvorište naše kuće, prošao kroz kapiju i stigao do vrata, gde sam ostavio kolica tako da ih vidim s prozora, i onda ušao u predsoblje.

– Jesi li budna? – povikao sam.